

POŘEJOV, okr. Tachov, Plzeňský kraj

Zaniklá obec Pořejev

14.–20. století

Význam: Pozůstatky městečka Pořejev zahrnují rozličné objekty přímo v zástavbě obce (tvrz, dvůr, kostel, synagoga, pivovar), ale i v jejím zázemí. Zároveň nesou svědectví o naší nedávné historii a vztahu k ní.

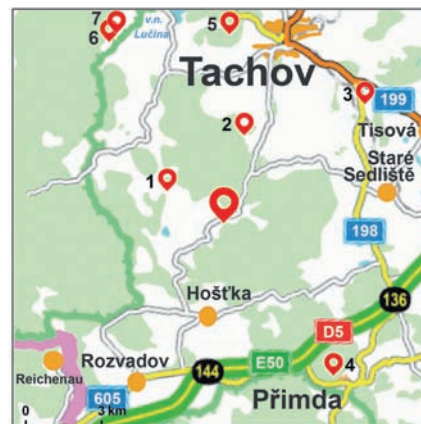
Historie: Proces vývoje krajiny se nezastavil ani ve 20. století; lze naopak říci, že se právě tato historická kapitola na její tváři podepsala zásadní měrou. Jednou z významných proměn, které poznamenaly archeologický obraz krajiny, byl odsun německého obyvatelstva po r. 1945. Kromě zjevných sociálních dopadů měla tato dějinná událost klíčový vliv na sídelní strukturu, a to především v pohraničních oblastech, kde v důsledku náhlého demografického výkyvu zanikla celá řada sídel. Na těchto lokalitách, jejichž kořeny sahají hluboko do minulosti, probíhá proces rozpadu

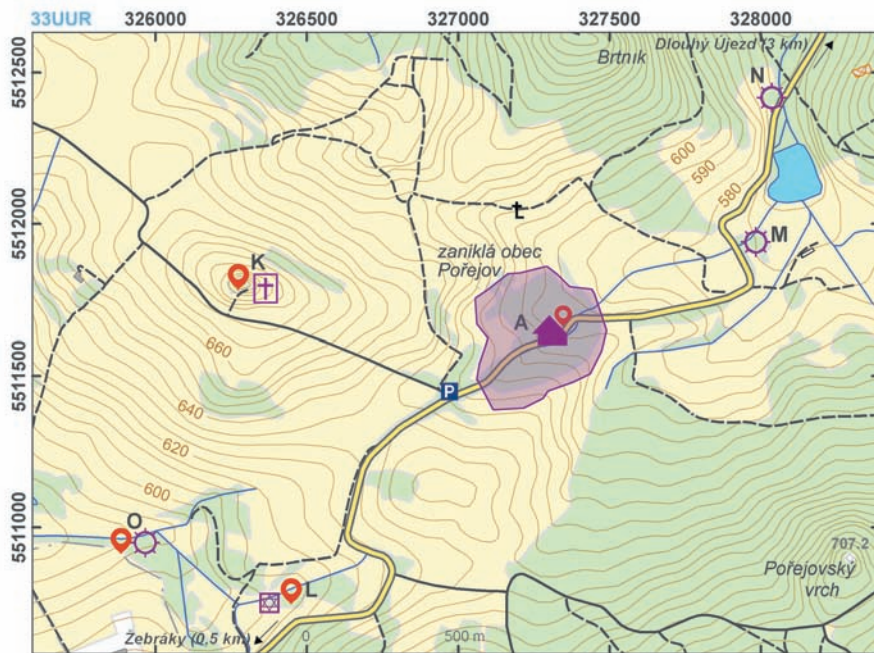
doslova před očima. Zároveň jde o témata spojená s dosud živou národní pamětí, a proto je jejich studium jedním z důležitých úkolů současné archeologie. Ta se nezabývá pouze podobou původních obcí, ale také procesem *archeologizace objektů a budov, sledováním rostlinných společenstev na lokalitách (výskytem kulturních a rumištních rostlin, reliktní stromořadí, sadů apod.) či analýzou movitých *artefaktů (nálezů). Otvírá se též možnost archeologicky zkoumat vývoj sídel v celém „životním cyklu“, od jejich vzniku hluboko ve středověku po nedávný zánik.

Obec Pořejev na Tachovsku vznikla před polovinou 14. století a již brzy se stala sídlem tachovských *manů. Její součástí byl kostel zasvěcený sv. Bartoloměji a drobné šlechtické sídlo – nejdříve tvrz, od r. 1567 zámek, rozparcelovaný v 18. sto-

↑ Hřbitov pořejevské židovské komunity s kořeny v 18. století. Foto Z. Kačerová, 2013.

□ Plán lokality podle Balý 2009; na základě leteckých snímků a starých map upravil D. Novák.

letí na usedlosti. Městečkem se stal Pořejov r. 1500 a v r. 1921 měl 673 obyvatele a 135 domů. Od poloviny 17. století zde žila početná židovská komunita, která v areálu bývalého záměčku a *poplužního dvora vybudovala školu a synagogou. Na konci druhé světové války se v obci střetly jednotky SS s vojáky postupující americké armády a při bojích byla obec těžce poškozena. Po odsunu německého obyvatelstva Pořejov postupně chátral a jako poslední byl r. 1971 zbořen kostel sv. Bartoloměje. Od 80. let se západní část zaniklého městečka zavážela skládkou, která byla v poslední době částečně rekultivována.

Popis: V údolí při silnici mezi Žebráky a Dlouhým Újezdem se nachází lesík s velkým podílem náletových dřevin, který skrývá ruiny bývalého

městečka (A). Obec byla založena při drobné vodoteči protékající středem kapkovité návsi, ke které svými štíty přiléhaly jednotlivé usedlosti. V západní části návsi obklopuje několik starých kaštanů místo, na němž stál kostel sv. Bartoloměje (B). V nedávné době byly z prostoru kostela odstraněny nánosy skládky a byly odhaleny zbytky zdí a dlažby. Kostel s okolním hřbitovem sloužil k pohřbívání místních obyvatel včetně vrchnosti. Zdobené náhrobníky nesoucí jména zdejší šlechty (např. Dolnicové, Perglarové ad.) unikly zničení a jsou dnes uloženy v zahradách tachovského muzea. Společně s kostelem stávala na návsi tvrz (C), ze které po četných přestavbách a následně úplné destrukci zbyla jen nevýrazná plošina a ledvinovitý rybníček (D) – původní vodní příkop. Uvnitř

tvrze, resp. pozdějšího záměčku byla vybudována zmiňovaná synagoga. Další velký kupovitý útvar na návsi je objektem bývalé školy, která byla založena v západním křídle rozparcelovaného poplužního dvora (E). Kromě jmenovaných budov se postupně na návsi objevila mladší parazitní domkářská zástavba, a původně pravidelný půdorys prostoru je tak dnes jen obtížně čitelný. Ve vsi fungoval také pivovar, hospoda a fara.

Usedlosti byly tvořeny pravidelnými bloky, které se skládaly z obytného *domu trojdílné dispozice (F; zastoupeny jsou také *domy chlévní), dvorku (G) a stodoly v zadní části parcely (H). Někdy doplňovaly tuto základní formu sekundární obytné stavby (výmink) či další hospodářské budovy a zázemí (např. kůlny, latríny). Na parcelu přímo navazovala *plužina, kterou dnes ohraničují *mezni pásy (I), a to nejen v zalesněném porostu, ale také v ploše dnešních polností a luk. V některých případech její průběh naznačují již jen *porostové příznaky zřetelné na *lesteckých snímcích. Mezi jednotlivými polnostmi probíhaly cesty sloužící k přístupu na pozemky, které dnes vytvářejí hluboce zařízlé *úvozy (J).

Téměř polovina bývalé obce je v současné době zavezena tachovským odpadem, ale relikty druhé, východní půle je možné v terénu rozeznat. Pozůstatky sklepů a spodních partií zdíva domů doplňují tu a tam v porostu nepatříčně působící ovocné stromy či jiné kulturní dřeviny. Průběh silnice respektuje původní cestu pouze rámcově; při její stavbě byly dokonce některé objekty odstraněny. Do jižní návěsí fronty domů, která je dochována téměř v úplnosti, však silnice výrazněji nezasáhla a víceméně kopíruje její průběh.

K Pořejovu se dále vztahuje několik památek v okolí. V dominantní poloze na kopci nad obcí nelze přehlédnout chátrající poutní kostel sv. Anny z poloviny 17. století s přiléhajícím hřbitovem **(K)**. Na něm

byli pohřbíváni obyvatelé okolních vsí a mimo jiné také Pořejova, který ležel ke kostelu nejbližší. Po válce sloužila jeho věž jako pozorovatelná pohraniční stráž, přičemž při severní hřbitovní zdi lze rozlišit okop pro

těžkou techniku. Z kostela zbývá dnes jen ruina s propadlým krovem a zřícenou klenbou; okolní poškozené hroby a náhrobky zarůstají travou a maliním.

Při silnici do Žebráků se ve svahu v lesíku skrývá malý židovský hřbitov **(L)**, obehnaný nízkou rozpadající se zídkou, na němž pohřbívala své mrtvé pořejevská židovská komunita. Hřbitov byl založen během 18. století a nachází se zde asi 76 náhrobků, nicméně podle matričních záznamů by tu mělo být pohřbeno nejméně 300 zesnulých. Nejstarší čitelný náhrobek je datován do r. 1755. V r. 2006 byl hřbitov prohlášen za kulturní památku a proběhla jeho celková rekultivace.

Do zázemí Pořejova náležely také dva mlýny východně od obce **(M, N)**, nejlépe se však ze zaniklých mlýnů dochoval třetí, tzv. Mašův mlýn **(O)**, blíže k obci Žebráky. Pochází z druhé poloviny 17. století a zanikl společně s Pořejovem po r. 1945. V hlavní budově mlýna při hrázi rybníka, který sloužil jako vodní zdroj pro pohon mlýnského kola, rozeznáme mlýnici, *světnici, *síň a chlév. Podle nejnovějších *archeologických výzkumů měl mlýn původně roubenou konstrukci na kamenné podezdívce a teprve později, po požáru r. 1908, k ní přibýly další zděné části. Jeho rozsah a uspořádání však zůstalo po celou dobu nezměněno. Ostatní budovy plnily hospodářské funkce. **[dn]**

Literatura: Procházka 2005; Balý 2007; Galusová 2007; Vařeka a kol. 2008.

Navigační bod: N 49°43'57.33", E 12°36'14.53" (zaniklá obec Pořejov); N 49°44'00.17", E 12°35'20.93" (kostel sv. Anny); N 49°43'26.96",

E 12°35'31.12" (židovský hřbitov);
N 49°43'31.68", E 12°35'02.76"
(Mašův mlýn).

Přístup: Z doporučeného místa parkování u silnice mezi Žebráky a Dlouhým Újezdem po silnici směrem na Dlouhý Újezd k zaniklému městečku Pořejov a dále k mlýnům v jeho zázemí. Stejnou cestou zpět k místu parkování a odtud polní cestou ke kostelu sv. Anny nebo po silnici směrem k Žebrákům k židovskému hřbitovu a tzv. Mašovu mlýnu.

Rizika: Ve vegetačním období jsou ruiny obce zarostlé a špatně viditelné. Místa se objevují nezajištěné vstupy a propady do sklepů. Kostel sv. Anny je v dezolátním stavu a hrozí zřícením zdiva či dalších součástí propadlého krovu.

Okolí: [1] Bažantov (TC), zaniklá novověká ves Bažantov: N 49°44'36.45", E 12°34'20.96" (2,6 km).

[2] Dlouhý Újezd (TC), židovský hřbitov: N 49°45'51.20", E 12°36'49.46" (3,6 km).

[3] Pernolec (TC), tvrz: N 49°46'27.21", E 12°40'52.57" (7,3 km).

[4] Přimda (TC), hrad: N 49°40'46.84", E 12°40'00.90" (7,4 km).

[5] Tachov (TC), zámek, jízárna a zaniklý novověký klášter Světce: N 49°48'08.79", E 12°36'17.93" (7,8 km).

[6] →Obora u Tachova (TC), pozůstatky středověké zemské stezky (9,0 km).

[7] Milíře u Tachova (TC), zaniklá pila: N 49°48'07.21", E 12°31'48.02" (9,4 km).

↖ Kostel sv. Anny se hřbitovem na vrchu nad obcí.
Foto Z. Kačerová, 2013.

↑ Interiér kostela sv. Anny. Foto Z. Kačerová, 2013.

↙ Ledvinovitý rybníček je pozůstatkem příkopu tvrze, která stojí v sousedství. Foto Z. Kačerová, 2013.

↓ Zbytky zdiva jednoho ze zanikajících domů, vytvářející typický destruktční kužel. Foto Z. Kačerová, 2013.

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Čišecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.